

<https://doi.org/10.3176/hum.soc.sci.1977.2.06>

M. MANDEL, T. TAMLA

RIKASSAARE RELVALEID

1969. aasta kevadel leiti maaparandustöödel Paide rajoonis Rikassaare asunduses, Türiilt umbes 12 km ida pool Prandi jõe lõunakaldalt (joon. 1) 54 odaotsa ja 7 katkiseist võitlusnoast koosnev relvakogum.¹ Leid pakub huvi nii dateerimise seisukohast kui ka võrdluseks meie teiste relvaleidudega. Seni on Rikassaare relvadest avaldatud vaid kõige üldisemaid teateid.²

Leiukoht asetseb Rikassaare asunduse kirdeservas jõeäärsel heinamaal, endisest Ojanurme talust umbes 500 m kirde pool, jõesst 30 m kaugusel. Esemed avastati dreneažikraavi kinniajamisel huumuskihist, otse kamarakihi alt 10—15 cm sügavuselt. Et kirjeldatud ala oli enne kuivendamist olnud sageli ja kestvalt suurvee all, siis tundub tõenäolisena, et esemed olid algselt asetatud otse maapinnale ja aegade jooksul kattunud õhukese jõesetetehi kihiga.

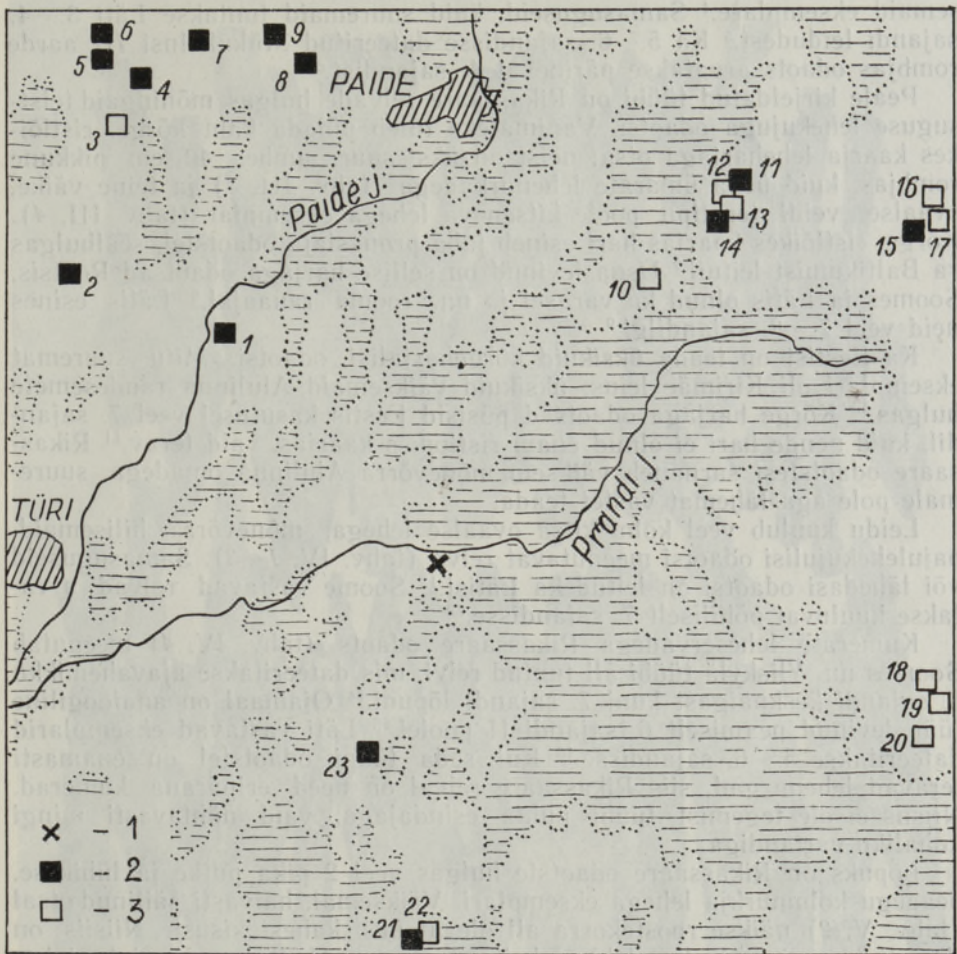
Leidja J. Teppo sõnade järgi olevat osa odaotsi olnud nagu kahelt poolt maha pandud ja moodustanud nii kaks rida, tipud vastamisi (tahv. I). Võib oletada, et ka ülejäänud odaotsad olid algselt korrapäraselt vastamisi laotud ja alles hiljem mullatöödega segamini aetud.

Maastikuliselt kujutab Rikassaare ümbrus endast madalat ala (Rikassaare ise eraldub sellest madala saarena), mis moodustab omapärase piirivööndi loodes oleva Türi voorestiku ja lõuna ning kagu poole jääva Kesk-Eesti lavamaa vahel. Saanud alguse Pandivere kõrgustiku jalamilt, ulatub mainitud nõgu, milles voolab Prandi jõgi, edela suunas peaaegu Türi linnani. Tänapäevaks on paljusid sealseid liigniiskeid alapid tugevasti kuivendatud ning nad on suurelt osalt kaotanud endise ilme. Muiste pidi see ala eraldama tihedasti asustatud Väikevooremaad nii lõunapoolsest Raukla—Oisu—Tännasilma asustuspiirkonnast kui ka idapoolsema, samuti tihedasti asustatud Peetri kihelkonna maadest (vt. kalmete paiknemist joonisel 1). On andmeid, et mõnedel voortel ja voorjail kõrgendikel keset nimetatud soist ala oli püsiv asustus hiljemalt tarandkalmete perioodist alates.

Paljudest teistest Eesti muinasaegsetest raudesemetest erinevalt on Rikassaare odaotsad ja noad üsna halvasti säilinud. Nugadel puudub

¹ ENSV Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudi kogud (=AI), 4484: 1—61.

² Э. Ю. Тынинсон, Исследования городища Соонтагана. Археологические открытия 1969 года. М., 1970, lk. 345; V. Lõugas, Das mitteleisenzeitliche Steingrab von Lehmja Loo in der Nähe von Tallinn. Rmt.: Honos Ella Kivikoski. Suomen Muinismuistoyhdistyksen Aikakauskirja (=SMYA) 75. Helsinki, 1973, lk. 130.

Joon. 1. Rikassaare leiukohta skeem. 1 — leiukoht, 2 — I aastatuhande ja II aastatuhande alguse kivikalmed, 3 — lõhutud või ebakindlad kivikalmed: 1 Poaka, 2 Virika, 3 Väätsa, 4 Väätsa Antja, 5 Väätsa Papli, 6 Väätsa Jaaguhansu, 7 Väätsa Mäeküla, 8 Rõa, 9 Rõa Kalmu, 10 Seinapalu, 11 Valgma Treiali, 12 Valgma Antsoni, 13 Valgma Klementi, 14 Valgma Lantu, 15 Nurmsi Jalapuu, 16 Nurmsi Otsa, 17 Nurmsi Uuetoa, 18 Tamme Kulli, 19 Tamme Soo-otsa, 20 Tamme Suurküla, 21 Oisu Kooli, 22 Oisu Sepa, 23 Raukla.

enamasti roots või osa teramikust, odaotstel teratipp või putkeots. Roos-
test kahjustatud leheservad ei võimalda alati kindlaks teha lehe kuju.

Enamik odaotsi esindab põhijoontes üht tüüpi. Neil on sihvakas, suhteliselt kõrge harjaga rombjas leht ja pikk, tugeva kaelaga putk. Viimane hõlmab enamasti $\frac{1}{3}$, mõnikord isegi ligi poole relva kogupikkusest. Suur-
susest võiks rombitaolise lehega odaotsad jaotada kolme rühma:

- a) üle 30 cm pikkused, 3,5–4,5 cm laiuse lehega torkeodaotsad — 17 eksemplari³ (tahv. II, 1, 2),
- b) 20–30 cm pikkused, 2,8–3,8 cm laiuse lehega põhiliselt samuti torkeodaotsad — 13 eksemplari (tahv. II, 3, 4),
- c) alla 20 cm pikkused heiteodaotsad — 14 eksemplari (tahv. III, 1, 2); need on halvemini säilinud, mistõttu lehe kuju jääb tihti ebaselgeks. Kõnealust tüüpi odaotstest on Eestis seni leitud ainult üksikuid väik-

³ Katkete puhul arvestatakse oletatavat kogupikkust.

semaid eksemplare.⁴ Samasuguseid, kuid suuremaid tuntakse Läti 3.—4. sajandi leidudest.⁵ Ka 5.—6. sajandisse dateeritud Mükukalnsi III aarde rombjas odaots arvatakse pärinevat 4. sajandist.⁶

Peale kirjeldatud tüübi on Rikassaare relvade hulgas mõningaid teistsuguse lehekujuga odaotsi. Vanimateks tuleb pidada kaht kõrge, ristlõikes kaarja leheharjaga otsa; neist on üks suur, umbes 40 cm pikkune rombjas, kuid üsna ümarate lehenurkadega (tahv. III, 3) ja teine väike, ovaalse, veidi teratipu poole kitseneva lehega eksemplar (tahv. III, 4). Kõrge, ristlõikes kaarjas hari esineb juba pronksiaja odaotstel, sealhulgas ka Baltikumist leitud.⁷ Üsna levinud on sellise harjaga odaotsad Rootsis, Soomes ja Lätis olnud ka varasel ja nn. rooma rauaajal,⁸ Lätis esines neid veel 7.—8. sajandilgi.⁹

Ka Eestist on teada üksikuid kõrgeharjalisi odaotsi. Mitu suuremat eksemplari oli Kirimäe leius, üksikuid väiksemaid Alulinna raudesemetete hulgas.¹⁰ Kõrge harjaga odaotsad püsisid Eestis kasutusel veel 7. sajandil, kuid nende hari ei olnud enam ristlõikes kaarjas, vaid terav.¹¹ Rikassaare odaotstest sarnaneb väiksem mõnevõrra Alulinna omadega, suuremale pole aga lähemat vastet teada.

Leidu kuulub veel kolm kitsa ovaalse lehega, mõnevõrra hilisemaid, pajulehekujulisi odaotsi meenutavat relva (tahv. IV, 1—3). Samasuguseid või lähedasi odaotsi on leitud ka Lätist.¹² Soome vastavad relvad arvatakse kuuluvat põhiliselt 7. sajandisse.¹³

Kumerate leheservadega Rikassaare odaots (tahv. IV, 4) meenutab Soomes nn. Yliskylä tüübi all tuntud relvi, mis dateeritakse ajavahemikku 6. sajandi keskpaigast kuni 7. sajandi lõpuni.¹⁴ Ojamaal on analoogiline tüüp levinud peamiselt 6. sajandi II poolel.¹⁵ Läti vastavad eksemplariid dateeritakse 5.—6. sajandisse.¹⁶ Kui seda tüüpi odaotstel on enamasti teravad lehenurgad, siis Rikassaare relval on need eripärana kumerad. Niisiis ei ole tegemist tüübi puhta esindajaga, vaid nähtavasti mingi kohaliku variandiga.

Lõpuks on Rikassaare odaotste hulgas veel 2 pika putke ja lühikese, peaaegu kolmnurkja lehega eksemplari. Väiksemal, halvasti säilinud otsal (tahv. V, 2) näikse roostekorral all olevat üks kahest kisust. Niisiis on ilmselt tegemist kisulise lehega heiteodaotsaga. H. Salmo järgi tuntakse Soomest 4 putkega kisulist odaotsa, kusjuures ainuke täpsemini dateeri-

⁴ Alulinna leid, Eesti NSV Riiklik Ajaloomuuseum (=AM), 98: 6, 7.

⁵ Latvijas PSR Arheoloģija, Rīgā, 1974, tahv. 29:9; I. Loze, J. Graudonis, Apbedišanas tradīcijas Latvijā pirmatnējās kopienas laikā. Arheoloģija un etnogrāfija (=AE) IX, Rīgā, 1970, joon. 15:13; H. Moora, Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500 n. Chr. II. Opetatud Eesti Seltsi Toimetused XXIX, Tartu, 1938, lk. 515—516.

⁶ J. Graudonis, Mükukalna depoziti. AE VI, Rīgā, 1964, lk. 82.

⁷ Я. Граудонис, Латвия в эпоху поздней бронзы и раннего железа. Рига, 1967, tahv. XXIV: 19—22, XXV: 23—26.

⁸ U. Salo, Die frühromische Zeit in Finnland. SMYA 67, 1968, lk. 134—135; Latvijas PSR arheoloģija, tahv. 27:7; H. Moora, Die Eisenzeit in Lettland..., II, lk. 512—513.

⁹ V. Urtāns, Kalniešu otrais kapulauks. Latvijas PSR Vēstures muzeja Raksti, Rīgā, 1962, tahv. X: 5, 10, lk. 53.

¹⁰ Kirimäe — AI 2509: 72, 74, 75; M. Schmiedehelm, Der Fund von Kirimäe in Estland. SMYA 35, 1926, lk. 29—30, joon. 29, 32; Alulinna — AI 1983:20, AM 98:5.

¹¹ Kurna — AM 29: 171—173; Lehmja-Loo — AI 4444: 155, 180; vt. V. Lõugas, Das mitteisenzeitliche Steingrab..., lk. 126, 129.

¹² H. Moora, Die Eisenzeit in Lettland..., II, lk. 518.

¹³ H. Salmo, Die Waffen der Merowingerzeit in Finnland. SMYA 42, 1938, lk. 195.

¹⁴ Samas, lk. 174.

¹⁵ B. Nerman, Die Vendelzeit Gotlands. II. Tafeln, Stockholm, 1969, tahv. 58: 555—556, 59: 561—565.

¹⁶ H. Salmo, Die Waffen der Merowingerzeit..., lk. 175.

Tahvel I. Rikassaare relvad oletatavas leiuasendis.

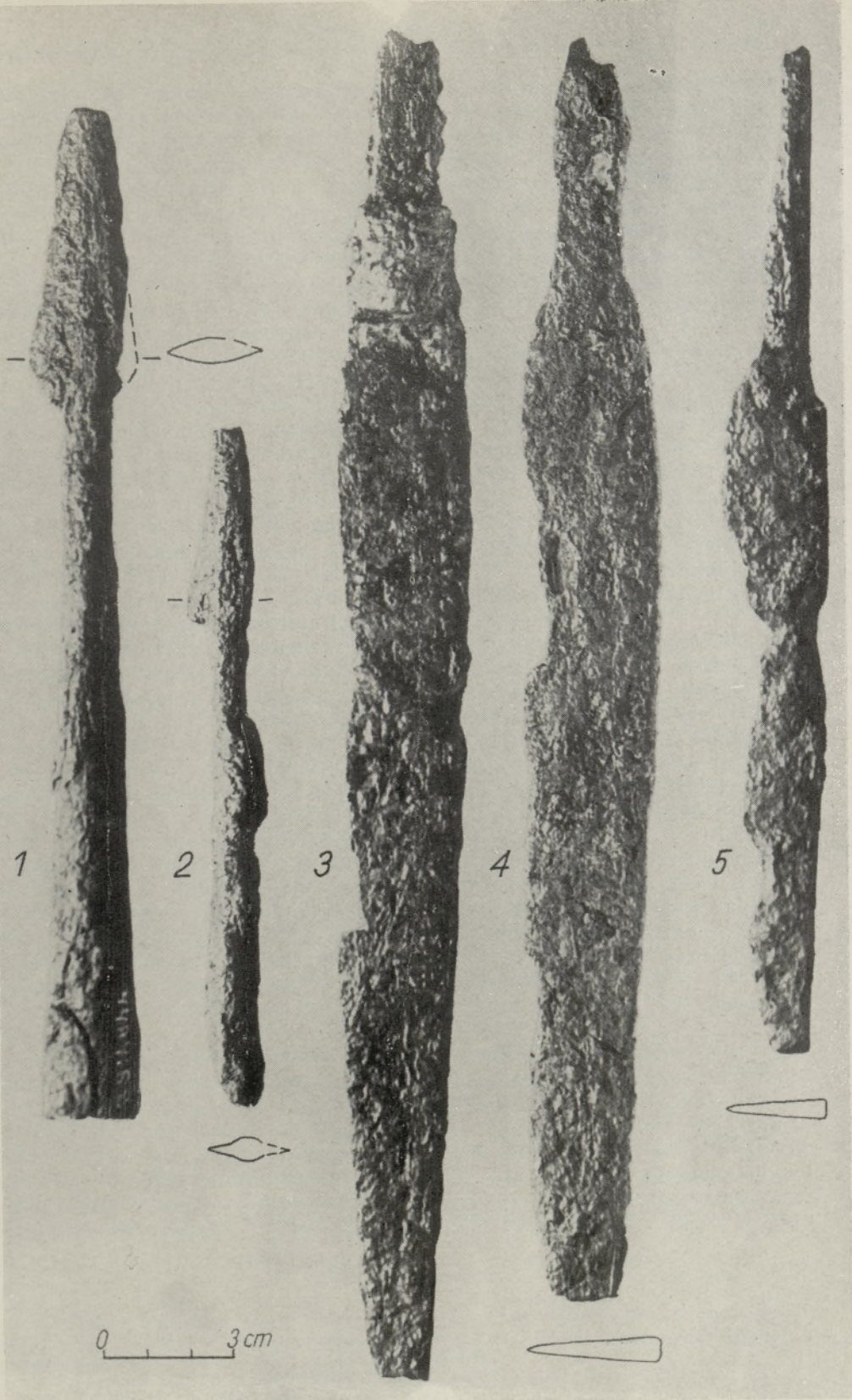
Tahvel II. Odaotsi Rikassaare leiust (AI 4484: 1, 28, 31, 3).

Tahvel III. Odaotsi Rikassaare leiust (AI 4484: 14, 53, 26, 7).

Tahvel IV. Odaotsi Rikassaare leiust (AI 4484: 45, 8, 48, 43).

Tahvel V. Odaotsi (1, 2) ja võitlusnuge (3—5) Rikassaare leiust (AI 4484: 52, 42, 58, 56, 61).

tav eksemplar kuulub 7. sajandisse.¹⁷ Teisel, suuremal kõnealustest ots- test (tahv. V, 1), millel on ligi 23 cm pikkune putk, paistavad kisud puu- duvat. Sellega analoogilist relva Eestist ega naaberaladelt seni ei teata.

Niisiis on Rikassaare odaotste puhul tegemist tüübilt küllaltki erine- vate ja nähtavasti mitte päris üheaegselt tehtud relvadega. Rikassaare odaotste dateerimisel tuleb aga arvestada, et nad ei esinda vastavaid tüüpe puhtal kujul, mistõttu nende tüpoloogiline klassifitseerimine jääb mõneti tinglikuks. Niisuguste, põhitüüpide suhtes veidi varieeruvate tun- nustega esemete valmistamise ja kasutamise ajaline diapasoon on üld- reeglina laiem kui tüübi iseloomulikel esindajail. Mõistetavalt muudab see täpsema dateerimise raskemaks.

Rikassaare võitlusnoad kuuluvad kõik ühte tüüpi, mida iseloomustavad võrdlemisi lai, tipu suunas kitsenev tera ja kaardus selg (tahv. V, 3—5). Kõige laiemad on need relvad enamasti tera keskosas. Kahel noal on rootsu terapoolses otsas olnud raudplekist rõngas. Relvade täpsemat pikkust võib halva säilivuse tõttu vaid aimata. Viiel suuremal eksemplaril on see algselt ulatunud 35—40 cm-ni, kaks väiksemat on aga olnud umbes 25 cm pikad. Tera laius ulatub suurematel relvadel 2,9—3,2 cm-ni, väiksematel 2,1—2,4 cm-ni, selja paksus vastavalt 0,7—0,9 ja 0,4—0,5 cm-ni. Kumera seljaga võitlusnuge on Eestist varem leitud vaid Jäbara ja Türsamäe kivist kivist ning nad on dateeritud 5.—6. sajandisse.¹⁸ Rikassaare eksemplarid on neist pisut massiivsemad ja võiksid kujutada endast kõne- aluse noatüübi veidi hilisemat varianti.

Niisiis ei tarvitse Rikassaare leidu kuuluvate esemete valmistamis- ja kasutamisaeg täiesti ühte langeda. Muidugi ei saa vahe eriti suur olla, tõenäoliselt jääb see ühe sajandi piiresse. Kõike eespool öeldut arvestades näib tõenäoline, et Rikassaare relvad on valmistatud ja kasutusel olnud 6. sajandil ning praegusesse leiupaika pandi nad sama sajandi lõpul või 7. sajandi I poolel. Nii selle leiu kui ka Eesti teiste samaaegsete relvade tüpoloogilised tunnused, erijooned ja hälbed naabermaade materjalide järgi tuntud n.-ö. puhastest tüüpidest lasevad arvata, et nad on valmis- tatud põhiliselt kohapeal väliseeskujusid arvesse võttes.

Kui otsida Rikassaare relvakogumile paralleele meie keskmise raua- aja leiumaterjali hulgast, siis tuleb mainida kõigepealt kaht suurt leidu.

Neist esimene, mis leiti möödunud sajandi keskpaiku Virumaalt Alu- linna linnuse lähedalt rabast, sisaldas 51 odaotsa, 23 laiateralist sirpi, 9 õõs- ja 2 silmaga kirvest, ühe vikati või võsanoa, ühe kaheteralise mõõga ning 10 mõõgakatket.¹⁹ Leiutingimustest on teada niipalju, et ese- med olevat asetsenud 30 cm sügavusel turbakihis ligikaudu 2 m² suurusel alal.

Teises, 1893.—1894. aastal Kunda rabast merglikihhist saadud leius oli peale odaotste, silmaga kirveste ja mõõgakatket 2 nelinurkset, vääna- tud rootsuga raudlabidat ning 2 kumerat raudplaadi (paja?) katket.²⁰

Naaberaladelt mainitagu ühe suuremana Kokumuiza leidu Kuramaalt (Läti NSV), mis saadi niiskelt madalikult kraavikaevamisel. Esemed asetsesid poolteise ruutmeetri suuruses augus umbes 45 cm sügavusel tur- bakihis. Leid sisaldas enam kui 1100 raudeset (üle 600 odaotsa, paarsada õõskirvest, 40 silmaga kirvest, kõplaid, mõõgakatkeid jm.). Peale raud-

¹⁷ Samas, lk. 218.

¹⁸ Jäbara — AI 2604: 49, 63, 66; Türsamäe — AI 2012 I:77—79, III:4, vt. M. X. Шмидехельм, Археологические памятники периода разложения родового строя на северо-востоке Эстонии. Таллин, 1955, lk. 103.

¹⁹ AI 1103: 1—24; 1156: 1—12; 1983: 1—35; AM 98: 1—18.

²⁰ AI 1858: 1—16; 1884—1890.

relvade ja -riistade oli seal veel 40 pronks- ja hõbeheit ning umbes 60 kivieset (peamiselt tuluskivid). Leid on dateeritud 5. sajandi lõppu.²¹ Sarnaseid, ent väiksemaid esemekomplekte on Lätis ilmsiks tulnud veel Vecmokast, Kalnamuižast, Mükukalnsist jm.²²

Kõigi nimetatud leidude puhul paistab silma leiutingimuste sarnasus: nad on enamasti asetsenud rabas, mille asemel võis kunagi olla veekogu. Sellest lähtudes on neid sageli peetud ohvriandideks, mis mingi erilise sündmuse puhul (näit. pärast võidukat lahingut) on maasse kaevatud või sohu (vette?) heidetud.²³

Sellistena pakuksid nad teatavat analoogiat Skandinaavia rabadest päevavalgele tulnud rikkalikele relvaidudele, millest enamiku puhul olid tavavad sealsed uurijad, et need heideti ohvriandidena algselt lahtisesse veekogusse — järve või allikasse.²⁴

Alulinna ja Kunda leiu tõlgendamisel ohvriandidena tuleks esile tõsta neis sisalduvate esemete eriaegsus,²⁵ mis võiks osutada sellele, et nimetatud kohti on ohverdamiseks kasutatud kestvamalt.

Kuigi Rikassaare leid sarnaneb mitmeti ülalkirjeldatutega, on tal siiski ka mõningaid olulisi erinevusi. Nagu selgub leiutingimuste kirjeldusest, on üsna tõenäoline, et esemed olid algselt asetatud maapinnale, mitte vette.

Tähelepanuvääriv on ka leiu koostise teatav ühetaolisus. Nagu nägime, on nii Alulinna kui ka Kunda, eriti aga Läti vastavad leiud hoopis mitmekesisemad. Rikassaare leiu erinevuseks on ka esemete mahapaneku tõenäoline üheaegsus, mis võimaldab teda vaadelda suletud leiuna. Kõik see peaks näitama, et Rikassaare relvade puhul ei ole tegemist ohvri-leiuga.

Sama tüüpi esemete rohkus Rikassaare leiust näitab, et need tõenäoliselt ei ole kuulunud ühele isikule. Äärmisel juhul võiks kõne alla tulla mõne kaubitseja või sepa varandus. Leiu asukoht kaugel asulatest ja esemete asetamine peaaegu otse maapinnal kõnelevad aga viimati mainitud oletuse vastu. Pealegi olid odaotsad varretatud, mida tõendavad rauarootstega läbiimbinud varrejäänused nende putkedes.

Odade asetamine maapinnale tippudega vastamisi kindla «skeemi» järgi annab tunnistust nende rituaalsest või maagilisest tähendusest. Kui vaadelda nii Eestist kui ka Lätist saadud teisi suuri keskmise rauaaja raudriistaleide, ilmneb neiski odaotste suur ülekaal. Odadele kultusliku tähenduse omistamise kohta leidub andmeid esiaja lõpu olusid kajastavas Henriku Liivimaa kroonikas. Nagu sealt ilmneb, kasutati odasid liisuheit-

²¹ H. Moora, Die Eisenzeit in Lettland bis etwa 500 n. Chr. I. Opetatud Eesti Seltsi Toimetused XXV. Tartu, 1929, lk. 71 jj.; V. Urtāns, Latvijas 5.—9. gs. depoziiti. AE VI, lk. 55—57.

²² V. Urtāns, Latvijas 5.—9. gs. depoziiti, lk. 45, 53—54, 59.

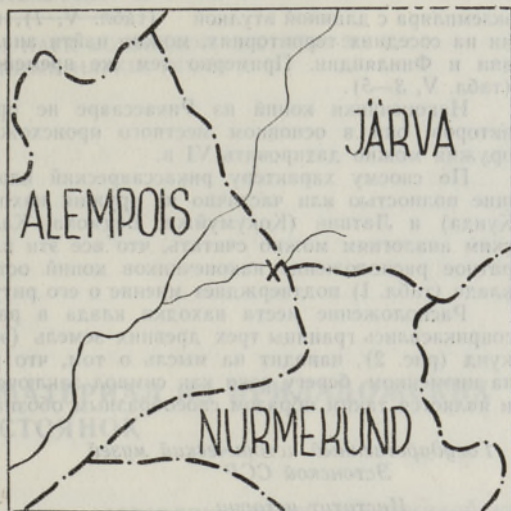
²³ H. Riekstiņš, Der zweite Depotfund von Kokumuiža. Congressus Secundus Archaeologorum Balti corum Rigaе, 19.—23. VIII 1930. Acta Universitatis Latviensis. Philologorum et Philosophorum ordinis series, tomus I, supplementum I. Rigaе, 1931, lk. 477—478; J. Graudonis, Die befestigte Siedlung von Mükukalns in Lettland. Suomen Museo. Helsinki, 1966, lk. 50.

²⁴ M. Ørsnes, Mosefund — stratigrafi og kronologi. Tor, Vol. X. 1969, lk. 219; M. Strömberg, Untersuchungen zur jüngeren Eisenzeit in Schonen. I. Textband. Acta archaeologica Lundensia. No. 4. Lund, 1961, lk. 84.

²⁵ Kui enamiku nende leidude relvadest (odaotsad, õõskirved ning nn. idaeuroopa tüüpi silmaga kirved) võib dateerida 6.—7. sajandisse, siis näiteks teravatipuline ilma sooneta kaheteraline mõök (AI 1156:8) ning väike rauast vikat või võsanuga (AM 98:18) Alulinnast kuuluvad tõenäoliselt 2.—3. sajandisse. Noakujuline ühepoolse kiselise tera ja pika peene, osaliselt tordeeritud rootsuga heiteodaots (AM 98:10) esindab aga nooremal rauaajal levinud tüüpi. Kunda leiust osutub ülejäänutest varasemaks kitsateraline silmaga kirves (AI 1885:11), mis on nii Eestist kui ka Läti alal dateeritud ajaarvamise vahetusse või 1.—2. sajandisse m. a. j.

misel, aga ka sõja kuulutamise või rahu sõlmimise sümbolina.²⁶ Pole sugugi võimatu, et ka Rikassaare odaotsad ja võitlusnoad asetati soisele jõekaldale niisugustel motiividel. Vahest tähistasid nad mingi lepingu sõlmimist või koguni valduspiiride kindlaksmääramist? Leiu asukoht piirkonnas, kus hilisemal ajal puutusid kokku Türi, Pilstivere ja Paide kihelkonna maad, esiaja lõpul aga tõenäoliselt Alempoisi, Järva ja Nurmekunna valdused (joon. 2), võiks seda oletust mõnevõrra kinnitada.²⁷

Nagu nägime, moodustavad nii Rikassaare kui ka mujalt rabadest saadud keskmise rauaaja relvad huvitava ning omannäolise leiuliigi. Neis kajastuvad omaaegsed usundilised kujutelmad ja nende abil võib püüda teha ka mõningaid oletusi ühiskondlik-territoriaalsete suhete kohta.

Joon. 2. Rikassaare leiukoht ja muistsed piirid.

²⁶ Henriku Liivimaa kroonika. Ladina keelest tõlkinud J. Mägiste. Stockholm, 1962, I:10, II:5, XII:6, XVII:2.

²⁷ Siinjuures on huvitav märkida, et Rootsi arheoloogi U.-E. Hagbergi andmeil asetseb üks Põhja-Euroopa tuntumaid ohvrileiukohti (Skedemosse raba Ölandi saarel) kolme kihelkonna ja kahe maakonna piiril. Seda kinnitab ka keeleteadlaste seisukoht, mille kohaselt sõna *skede* kohanimedes võiks tähendada mingit rada, piirimärki või valduspiiri (U.-E. Hagberg, *Järnålderns offerfynd ur svenskt perspektiv*, Tor. Vol. X, 1964, lk. 231—232). Ka Eesti vana rahvausundis on kolme saksa (mõisniku, valla) piiri ühtumispunktiledele omistatud maagilist tähtsust (vt. R. Viidalepp, *Iseloomustavat Eesti ohvrikividest*. Tartu, 1940, lk. 11).

Eesti NSV Riiklik Ajaloomuuseum

Eesti NSV Teaduste Akadeemia
Ajaloo Instituut

Toimetusse saabunud
17. VI 1976

М. МАНДЕЛ, Т. ТАМЛА

КЛАД ОРУЖИЯ ИЗ РИКАССААРЕ

Резюме

Весной 1969 г. при мелиорационных работах в Пайдеском районе (средняя Эстония) у поселения Рикассааре, на южном берегу р. Пранди был найден клад оружия из 54 наконечников копий и 7 частично сломанных боевых ножей (рис. 1). Вещи были обнаружены на низком сыром лугу, в 30 м от реки, где они в течение времени покрылись тонким слоем речных отложений. Окрестности места находки представляют собой болотистую низменность на границе Тюриского друмлинового поля и Средне-Эстонской равнины.

Большинство наконечников копий (44) из Рикассааре представляет собой тип (табл. II и III, 1, 2), известный по находкам III—IV вв. на территории Латвии. Наконечники с сильно выступающим, в разрезе сегментовидным ребром (табл. III, 3, 4) известны уже начиная с периода бронзы и раннего железа, но встречались еще и в VII—VIII вв. Остальным наконечникам (табл. IV и V, 2), за исключением одного

экземпляра с длинной втулкой (табл. V, 1), не имеющего параллелей ни в Эстонии, ни на соседних территориях, можно найти аналогии среди оружия VI—VII вв. в Латвии и Финляндии. Примерно тем же временем следует датировать и боевые ножи (табл. V, 3—5).

Наконечники копий из Рикассааре не представляют чистых типов. По мнению авторов, они в основном местного происхождения. В целом рикассаарский клад оружия можно датировать VI в.

По своему характеру рикассаарский клад напоминает другие большие, состоящие полностью или частично из оружия находки на территории Эстонии (Алулинна, Кунда) и Латвии (Кокумуйжа, Вецмока, Калнамуйжа, Мукукалис). По скандинавским аналогиям можно считать, что все этиклады имели жертвенное значение. Аккуратное расположение наконечников копий остриями друг к другу в рикассаарском клада (табл. I) подтверждает мнение о его ритуально-культурном назначении.

Расположение места находки клада в районе, где в первые века II тыс. н. э. соприкасались границы трех древних земель (эст. *maakond*) Алемпойс, Ярва и Нурмекунд (рис. 2), наводит на мысль о том, что рикассаарское оружие могло оказаться на низменном берегу реки как символ заключения договора об определении владений и является таким образом своеобразным обозначением их границ.

Государственный исторический музей
Эстонской ССР

Институт истории
Академии наук Эстонской ССР

Поступила в редакцию
17/VI 1975

M. MANDEL, T. TAMLA

DER WAFFENFUND VON RIKASSAARE

Zusammenfassung

Im Frühjahr 1969 wurde im Bezirk Paide (Mittelland) in der heutigen Ansiedlung Rikassaare am Südufer des Flusses Prandi bei Meliorationsarbeiten ein aus 54 Lanzen spitzen und 7 zerbrochenen Kampfmessern bestehender Satz Waffen gefunden (Abb. 1). Die Gegenstände wurden auf einem niedrigen feuchten Heuschlag, 30 m vom Fluß entfernt geborgen, wo sie sich im Laufe der Zeiten mit einer dünnen Ablagerungsschicht des Flusses bedeckt hatten. Das umgebende Gebiet stellt ein sumpfiges Becken dar, das als eine eigenartige natürliche Grenzzone zwischen der Drumlinlandschaft von Türi im Nordwesten und dem mittellestnischen Flachland im Südosten zu betrachten ist.

Die meisten Lanzen spitzen von Rikassaare (44) vertreten den Typ von Taf. II u. III, 1, 2, dem man Entsprechungen unter den Waffen Lettlands aus dem 3.—4. Jh. finden kann. Die Lanzen spitzen, deren Blatt ein hoher, im Querschnitt bogenförmiger Grat hat (Taf. III, 3, 4), sind bereits aus der Bronze- und der früheren Eisenzeit bekannt, doch kommen sie noch im 7.—8. Jh. u. Z. vor. Außer einem Exemplar mit langer Tülle (Taf. V, 1), dessen Entsprechungen bisher weder in Estland noch in den Nachbarländern bekannt sind, kann man für die übrigen Lanzen spitzen (Taf. IV u. V, 2) Analogien unter den Waffenfunden Lettlands und Finnlands im 6.—7. Jh. antreffen. In diese Zeit sind auch die Kampfmesser (Taf. V, 3—5) zu datieren.

Die Lanzen spitzen von Rikassaare vertreten keine reinen Typen. Nach der Meinung der Verfasser sind sie hauptsächlich örtlichen Ursprungs. Das Fundgut im ganzen ist ins 6. Jh. zu datieren.

Nach seinem allgemeinen Charakter ist der Satz Waffen von Rikassaare mit den anderen großen Waffenfunden aus Estland (Alulinna, Kunda) und Lettland (Kokumuiža, Vecmoka, Kalnamuiža, Mukukalns) vergleichbar. Auf Grund skandinavischer Analogien kann man solche Waffenfunde für vorzeitliche Opfergaben halten. Die Lage der Lanzen spitzen von Rikassaare — die Spitzen regelmäßig gegeneinander gerichtet (Taf. I) — könnte ebenfalls von ihrer kultisch-rituellen Bedeutung Zeugnis ablegen. Die Fundstätte in einer Gegend, wo vermutlich am Ende der Frühzeit die Grenzen der mittellestnischen frühzeitlichen Landschaften (estn. *maakond*) Aлемпойс, Ярва und Нурмекунд zusammenliefen (vgl. Abb. 2), führt zum Gedanken, daß die Waffen von Rikassaare vielleicht das Symbol eines Vertragsabschlusses oder gar einer Festsetzung von Besitzgrenzen darstellen.

Staatliches Historisches Museum
der Estnischen SSR

Institut für Geschichtsforschung
der Akademie der Wissenschaften der
Estnischen SSR

Eingegangen
am 17. Juni 1976